

Teresa Drozdek-Małolepsza

Problematyka wychowania fizycznego i sportu dziewcząt i młodzieży żeńskiej szkolnej w Polsce w świetle czasopisma „Start” (1927–1936)

Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pedagogika 22, 479-489

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Teresa DROZDEK-MAŁOLEPSZA

Problematyka wychowania fizycznego i sportu dziewcząt i młodzieży żeńskiej szkolnej w Polsce w świetle czasopisma „Start” (1927–1936)

Dwutygodnik „Start” ukazywał się w Warszawie w latach 1927–1936. Pierwszy numer czasopisma ukazał się 10 kwietnia 1927 r., natomiast ostatni został wydany 15 maja 1936 r.¹ Redaktorem czasopisma była Kazimiera Muszałówna. Począwszy od numeru 12 z 1935 r. funkcję redaktora przejęła Halina Konopacka-Matuszewska². Na łamach czasopisma publikowano głównie artykuły, materiały i doniesienia poświęcone wychowaniu fizycznemu kobiet, sprawom sportu i higieny; od numeru 12 z 1935 r. problematyce kultury fizycznej kobiet³. Ponadto redakcja „Startu” zamieszczała szereg doniesień z zakresu wychowania fizycznego i sportu dziewcząt i młodzieży żeńskiej w szkolnictwie.

Na łamach 1 numeru czasopisma „Start” z 1927 r. ukazał się artykuł pt. *Na przelomie* przedstawiający rolę czasopisma w upowszechnianiu wychowania i sportu dziewcząt i kobiet⁴. Okólnik Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (MWRiOP), jak czytamy na łamach „Startu”, zalecał „powierzenie przedmiotu gimnastyki w szkolnictwie żeńskim przede wszystkim kobietom instruktorkom”⁵.

Problematyka wychowania fizycznego i sportu dziewcząt w szkolnictwie była poruszana na I Kongresie dla Spraw Wychowania Fizycznego i Sportu Ko-

¹ „Start” 1927, nr 1, s. 1; 1936, nr 9, s. 1.

² Od numeru 12 z 1935 r. czasopismo było wydawane z inicjatywy Towarzystwa Krzewienia Kultury Fizycznej Kobiet w Polsce.

³ Zob. T. Drozdek-Małolepsza, *Wychowanie fizyczne i sport kobiet w świetle czasopisma „Start” (1927–1936)*, [w:] *Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce*, red. L. Nowak, t. 6, Gorzów Wlkp. 2004, s. 139–147.

⁴ „Start” 1927 nr 1, s. 2.

⁵ Tamże.

biet, przeprowadzonym w dniach 14–15 kwietnia 1928 r.⁶ W przemówieniu otwierającym kongres dyrektor Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego (PUWFiPW) płk Juliusz Ulrych uznał istotną rolę wychowania fizycznego wśród młodzieży. Stwierdził, iż „akcja wychowania fizycznego wśród młodego pokolenia to akcja o przyszłość i potęgę narodu”⁷. Postulował, aby kobiety „podniosły ideę skróconego dnia pracy szkolnej dla dziewcząt i przekonały właściwe sfery, że organizm dziewcząt w wieku szkolnym [...], w szczególności w miejskich niehigienicznych warunkach życia, wymaga [...] więcej ruchu, słońca i powietrza, niż otrzymywać może dziecko przy dotychczasowym nadmiernie długim dniu roboczym”⁸. Podczas kongresu referat nt. *Naukowe podstawy wychowania fizycznego* przedstawiła Eleonora Reicherówna⁹. Odniosła się do wpływu ćwiczeń ruchowych na rozwój fizyczny ćwiczących, m.in. wskazała na konieczność odpowiedniego dawkowania ćwiczeń zależnie od wieku, płci i stanu zdrowia ćwiczących. Biorąc pod uwagę względy fizjologiczne, właściwości charakteru i upodobania, postulowała aby w wychowaniu fizycznym dziewcząt po 9–10 roku życia stosować gimnastykę i rytmikę, jako najbardziej odpowiadające ich psychice¹⁰. E. Reicherówna negatywnie wypowiedziała się na temat uczestnictwa dziewcząt w zawodach sportowych do 15 roku życia. Okres od 15 do 18 roku życia uznała za najbardziej odpowiedni dla wprowadzania zajęć z lekkoatletyki (biegi na krótkich dystansach, skoki, rzuty).

Interesujący artykuł, zalecający realizację zabaw i gier sportowych do programu szkolnego, opublikował T. Chrapowicki¹¹. Z zabaw i gier sportowych, ze „względu na popularność i korzyści, oddawane ćwiczącym, za godne polecenia zespołom żeńskim są następujące: piłka siatkowa, koszykowa, graniczna, hazena, tamburino i tenis”. Wymienione zabawy i gry sportowe nie wymagały drogich urządzeń i przyborów (za wyjątkiem tenisa)¹². W innym artykule, pt. *Gry sportowe w szkołach*, T. Chrapowicki zwrócił uwagę m.in. na problem ujednoczenia przepisów gier sportowych. Wprowadzenie tego postulatu wpłynęłoby na zwiększenie upowszechnienia gier sportowych (hazeny, piłki koszykowej, piłki siatkowej) wśród uczennic¹³.

W innym artykule T. Chrapowicki przedstawił wytyczne do pracy instruktora gier sportowych z dziewczętami w wieku szkolnym¹⁴. Instruktor winien posiadać znajomość teoretyczną gier, przepisów gier, umiejętności praktyczne,

⁶ „Start” 1928, numer specjalny, s. 3–10.

⁷ Tamże, s. 3.

⁸ Tamże.

⁹ Tamże, s. 7–10.

¹⁰ Tamże, s. 9.

¹¹ „Start” 1927, nr 1, s. 10.

¹² W szkolnictwie, według obliczeń autora artykułu, najpopularniejszą grą była piłka siatkowa (56%) oraz piłka koszykowa (51%).

¹³ „Start” 1927, nr 12, s. 6–7.

¹⁴ „Start” 1927, nr 6, s. 5.

wiedzę z zakresu dostosowania ćwiczeń do możliwości ćwiczących. Ponadto instruktor winien zadbać o właściwą higienę zajęć, m.in. w zakresie stroju ćwiczących dziewcząt, na który składały się: koszulki, spodenki, skarpetki. T. Chrapowicki wskazał na potrzebę kąpieli i masażu po ćwiczeniach.

Redakcja „Startu” publikowała „wzory ćwiczeń gimnastycznych” dla potrzeb dziewcząt w wieku szkolnym¹⁵. Część materiałów metodycznych opublikowano z konferencji dla nauczycielek gimnastyki w Warszawie w kwietniu 1927 r. Zajęcia gimnastyki prowadziła z III kursem Seminarium Nauczycielskiego im. E. Orzeszkowej – Helena Olszewska.

Fot. 1. Stanie na rękach przy pomocy współwiczającej. Pokazowa lekcja wychowania fizycznego przeprowadzona na konferencji dla nauczycieli wychowania fizycznego w Warszawie, w kwietniu 1927 r.

Źródło: „Start” 1928 nr 2, s. 3.

W numerze 4 z 1928 r. „Start” opublikował „wzorzec lekcji gimnastyki” dla dziewcząt w wieku powyżej 15 lat¹⁶. Opublikowany tok lekcji został przeprowadzony przez Janinę Pizłównę z uczennicami Seminarium Nauczycielskiego Żeń-

¹⁵ „Start” 1927, nr 3, s. 10; 1927, nr 8, s. 10; 1928, nr 2, s. 3; 1928, nr 7, s. 4.

¹⁶ „Start” 1928, nr 4, s. 5.

skiego im. Królowej Jadwigi w Wilnie podczas konferencji nauczycielskiej okręgu wileńskiego. Jedną z kolejnych „osnów lekcji gimnastyki” dotyczyła lekcji gimnastyki dla dziewcząt klas II szkoły powszechnej¹⁷. Materiał metodyczny odnosił się do realizacji lekcji wychowania fizycznego przy użyciu przyrządów i przyborów gimnastycznych. Osnowa przewidywała przeprowadzenie lekcji na boisku szkolnym.

W dniach 29–30 stycznia 1931 r. odbyła się w Płocku konferencja nauczycieli wychowania fizycznego kuratorium warszawskiego, w której wzięło udział 20 osób¹⁸. W ramach konferencji, uczestnicy hospitowali lekcje wychowania fizycznego w klasach żeńskich szkół powszechnych i średnich oraz w klasie IV Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego. Organizatorem konferencji była Helena Olszewska – wizytator szkolny okręgu warszawskiego, a jednocześnie członek Rady Naukowej Wychowania Fizycznego¹⁹.

Wacław Kulesza w artykule *Wychowanie fizyczne w żeńskich szkołach rolniczych*, zwrócił uwagę na trudności oraz możliwości realizacji aktywności fizycznej wśród młodzieży żeńskiej²⁰. Wychowanie fizyczne w tego typu placówkach oświatowych nie było przedmiotem obligatoryjnym. Warto jednak zwrócić uwagę, iż w części szkół ten przedmiot był realizowany. W. Kulesza pisze, iż „szkoły rolnicze nie posiadają programu z zakresu wychowania fizycznego”²¹. Jednym z elementów rozwoju aktywności fizycznej dziewcząt w szkołach rolniczych były działania Zrzeszenia Nauczycieli Niższych Szkół Rolniczych, które „zaangażowało objazdowego nauczyciela wychowania fizycznego” do przeprowadzenia metodycznych kursów dla nauczycieli szkół rolniczych i wystąpiło z propozycją opracowania programu wychowania fizycznego dziewcząt dla szkół rolniczych²². Zdaniem W. Kuleszy, gdy „wszystkie szkoły rolnicze przez cały czas trwania nauki [...] będą umiejętnie stosować wychowanie fizyczne, wtedy za lat parę wiejskie łąki zapełnią się ćwiczącą młodzieżą, która swoją konkurencją zmusi miejskie kluby kobiece do jeszcze większych wysiłków”²³.

Czasopismo promowało miesięcznik pt. „Wychowanie Fizyczne”, wydawane z inicjatywy Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego²⁴. Miesięcznik poświęcony był problematyce wychowania fizycznego, higieny szkolnej, kształceniu w zakresie aktywności fizycznej w domu, szkole, armii i stowarzyszeniach. Redaktorem czasopisma był prof. Eugeniusz Piasecki.

¹⁷ „Start” 1931, nr 3, s. 5.

¹⁸ „Start” 1931, nr 4, s. 9.

¹⁹ T. Drozdek-Małolepsza, *Rada Naukowa Wychowania Fizycznego wobec wychowania fizycznego i sportu kobiet (1927–1939) – zarys problematyki*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna” 2007, z. 7, s. 35–42.

²⁰ „Start” 1931, nr 11, s. 9.

²¹ Tamże.

²² Tamże.

²³ Tamże.

²⁴ „Start” 1928, nr 2, s. 12.

Na łamach czasopisma „Start” ukazywały się informacje nt. wydawnictw metodycznych wychowania fizycznego dla dzieci i młodzieży szkolnej. W 1930 r. ukazał się materiał informujący o wydaniu podręcznika Waleriana Sikorskiego pt. *Gimnastyka, część I i II dla nauczycieli szkół powszechnych*²⁵. Dwa lata później (1932 r.), redakcja „Startu” informowała o podręczniku autorstwa Josefa Micka, pt. *Wychowanie fizyczne w szkołach bez sal gimnastycznych i w domu* oraz o materiale metodycznym, którego autorami byli M. Skierczyński i F. Krawczykowski pt. *Zabawy i gry ruchowe*²⁶.

W programie szkół średnich realizowane były zajęcia higieny. Wykłady z higieny prowadzone były przez lekarza szkolnego raz w tygodniu w ciągu całego roku szkolnego²⁷. Ponadto, dla dziewcząt były prowadzone dodatkowe zajęcia, dotyczące opieki nad niemowlęciem. „Nauka higieny – jak pisze redakcja „Startu” – winna być prowadzona pogłębiono, podczas lekcji nauczyciel winien wykorzystywać przezroczka, filmy i modele oraz zwiedzać szpitale, zakłady higieniczne”²⁸.

Szkolnictwo średnie żeńskie opierało się głównie na szkolnictwie prywatnym, w którym ważną rolę odgrywały sprawy finansowe. Z tego względu, w tego typu szkołach zazwyczaj realizowano 2 godziny lekcji gimnastyki w tygodniu²⁹. Brakowało funduszy na prowadzenie zajęć dodatkowych – popołudniowych – w postaci gier i zabaw ruchowych. Ponadto szkoły te – w większości – nie posiadały własnych sal gimnastycznych. Autor artykułu pt. *Nasze niedomaganie w szkolnictwie średnim*, w dalszej części stwierdził, „trzeba z żalem, lecz otwarcie przyznać, że takie warunki nie sprzyjają rozwojowi zamiłowania do gimnastyki wśród młodzieży, zwłaszcza żeńskiej, która przede wszystkim potrzebuje zachęty do uprawiania ćwiczeń fizycznych w formie, jak najdalej idących udogodnień technicznych”³⁰.

Młodzież szkolna żeńska uczestniczyła w obozach i kursach wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego organizowanych głównie z inicjatywy Dowództwa Okręgów Korpusów (DOK) oraz Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego (PUWFIPW).

Młodzież żeńska szkolna i pozaszkolna miała uczestniczyć w 1927 r., jak donosiła redakcja „Startu”, w akcji obozów przysposobienia wojskowego³¹. Dla młodzieży żeńskiej szkół średnich obóz miał odbyć się na terenie Małopolski Wschodniej, dla młodzieży żeńskiej szkół powszechnych i pozaszkolnej na obszarze Wileńszczyzny. Rekrutacją kandydatek zajmowały się instruktorki okrę-

²⁵ „Start” 1930, nr 24, s. 10.

²⁶ „Start” 1932, nr 1, s. 10–11; 1932, nr 12, s. 12.

²⁷ „Start” 1927, nr 17, s. 11.

²⁸ Tamże.

²⁹ „Start” 1927, nr 2, s. 4–5.

³⁰ Tamże, s. 5.

³¹ „Start” 1927, nr 4, s. 11.

gowe przy DOK. Na program obozów składały się m.in. zajęcia wychowania fizycznego, wycieczki piesze, służba wewnętrzna, higiena i ratownictwo, obrona przeciwgazowa, nauki o broni i strzelectwie, ćwiczenia polowe.

Obóz przysposobienia wojskowego dla uczennic szkół ogólnokształcących i seminariów nauczycielskich odbył się w 1927 r. w Trembowli (województwo tarnopolskie)³². W obozie uczestniczyło 214 dziewcząt, z województw: białostockiego, kieleckiego, krakowskiego, lubelskiego, lwowskiego, łódzkiego, pomorskiego, poznańskiego, śląskiego i warszawskiego. Zajęcia wychowania fizycznego prowadzili: kpt. Rybka, Lenart i Michalikówna, instruktorką pływania była Helena Pawłowiczówna³³; przedmioty z zakresu przysposobienia wojskowego realizowali: kpt. Capała, por. Stark, por. Grosicki, chorąży Stus i Batisówna. Na program obozu złożyły się: wychowanie fizyczne (przeznaczono na nie 55% zajęć) oraz inne przedmioty (45% zajęć). W zakresie wychowania fizycznego realizowano gimnastykę, gry sportowe, lekkoatletykę, pływanie, natomiast strzelectwo w odniesieniu do przysposobienia wojskowego. Wychowanie fizyczne i przysposobienie wojskowe zostały uzupełnione przez elementy turystyki i krajoznawstwa, m.in. wycieczki realizowane do różnych miejsc powiatu Trembowla. Podczas obozu około 100 uczennic nauczyło się pływać.

W tym samym roku (1927) odbył się obóz przysposobienia wojskowego w Kościerzynie³⁴. Komendantem obozu był kpt. Pfeiffer, zaś zastępcą komendanta Maria Wittekówna. W obozie uczestniczyło 240 osób.

W obozach przysposobienia wojskowego brały udział żeńskie hufce szkolne Sekcji Warszawskiej Komitetu Przeprosobienia Wojskowego. W Czerwonym Dworze pod Warszawą odbył się w dniach 19–20 czerwca 1927 r. obóz przysposobienia wojskowego³⁵. W obozie brały udział uczennice Seminarium Nauczycielek Rzemiosł, Seminarium Nauczycielek Gospodarstwa Domowego, Seminarium im. Elizy Orzeszkowej, Seminarium Ochroniarek, przedstawicielki hufca Gimnazjum im. M. Konopnickiej we Włocławku oraz członkinie hufca akademickiego. W pierwszym dniu odbyły się zawody strzeleckie oraz gier sportowych (piłka siatkowa, piłka koszykowa). Pierwsze miejsce w strzelectwie zajął zespół Seminarium Nauczycielek Rzemiosł; w zawodach indywidualnych najlepszą okazała się Jadwiga Kontrymowiczówna (Seminarium Nauczycielek Rzemiosł). W grach sportowych zwyciężyła drużyna Seminarium Nauczycielek Rzemiosł.

---

³² „Start” 1927, nr 11, s. 11.

³³ Jak podaje redakcja „Startu”, „Byli to absolwenci Państwowego Instytutu Wychowania Fizycznego w Poznaniu”. Instruktorzy ukończyli studia wychowania fizycznego na Uniwersytecie Poznańskim lub Centralną Szkołę Wojskową Gimnastyki i Sportów w Poznaniu.

³⁴ „Start” 1927, nr 13, s. 11. Gościem obozu był prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Ignacy Mościcki.

³⁵ „Start” 1927, nr 9, s. 12.

Oprócz kursów i obozów dla uczennic, z inicjatywy PUWFiPW odbył się kurs narciarski dla nauczycielek. Kurs przeprowadzono w dniach 23 grudnia 1927 – 5 stycznia 1928 r. w Zakopanem³⁶. W kursie uczestniczyło 30 osób. Na program kursu składała się teoria i praktyka narciarstwa. Oprócz kursów narciarskich, PUWFiPW organizował dla nauczycielek kursy metodyczne z zakresu gimnastyki, kursy sportowo-instruktorskie, obozy wychowania fizycznego³⁷. Kursy narciarskie dla młodzieży żeńskiej szkół średnich na przełomie grudnia 1933 r. i stycznia 1934 r. miały zostać zorganizowane w Rabce³⁸.

W 1930 r. w Siemianowicach Śląskich zorganizowano kurs pływania dla nauczycieli szkół powszechnych³⁹. Wśród uczestników były również kobiety.

W 1930 r. zaplanowano kursy wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego przeznaczone dla żeńskiej młodzieży szkolnej i nauczycielek: kurs dla hufców szkolnych w Garczynie (dla 624 osób; lipiec, sierpień); kursy dla nauczycielek w Koczownikach k. Grodna (dla 104 osób; sierpień) – organizatorem kursów była Organizacja Przysposobienia Wojskowego Kobiet; kursy gimnastyczno-sportowe oraz gier sportowych i gimnastyki przeznaczone dla nauczycielek szkół powszechnych i średnich w Wągrowcu (dla 150 osób; lipiec, sierpień) – organizatorem kursów był PUWFiPW; kurs nauki metodyki wycieczkowania na terenie Pomorza (dla 30 nauczycielek, lipiec) – organizatorem kursu był PUWFiPW⁴⁰.

Kurs nauki metodyki wycieczkowania był „nowym rodzajem obozu”. Przeznaczony był dla nauczycielek. Celem kursu było nauczanie organizacji i prowadzenia wycieczek krajoznawczych. Działalność ta podyktowana była rozwojem turystyki szkolnej i krajoznawczej oraz „poznaniem kraju ojczystego”. Trasa kursu metodyki wycieczkowania (obozu wędrownego), zrealizowanego w 1930 r., rozpoczęła się w Chełmnie i biegła przez Tucholę, Chojnice, Rumię, Zagórze, Wejherowo, Jastarnię, Hel, a zakończyła w Gdyni⁴¹. Część drogi uczestniczki odbyły koleją i statkiem. W kursie metodycznym wycieczkowania wzięło udział 14 osób. Jak pisze Wanda Prażmowska, „pozostają jeszcze projekty przyszłorocznych obozów wędrownych – może Beskidy, może Świętokrzyskie, może jezioro Augustowskie”⁴².

W dniach 21–28 maja 1931 r. odbył się w Tarnopolu kurs wychowania fizycznego dla nauczycielek szkół powszechnych⁴³. W kursie uczestniczyło 65 osób. Program kursu obejmował „ćwiczenia cieleśne”, gry i zabawy ruchowe, tańce i „płasy” dla młodzieży żeńskiej szkół powszechnych klas I–VII. Zajęcia

³⁶ „Start” 1928, nr 4, s. 10.

³⁷ „Start” 1929, nr 9, s. 7.

³⁸ „Start” 1933, nr 24, s. 11.

³⁹ „Start” 1930, nr 13, s. 10.

⁴⁰ „Start” 1930, nr 15, s. 10.

⁴¹ „Start”, 1930, nr 23, s. 7–8.

⁴² Tamże, s. 8.

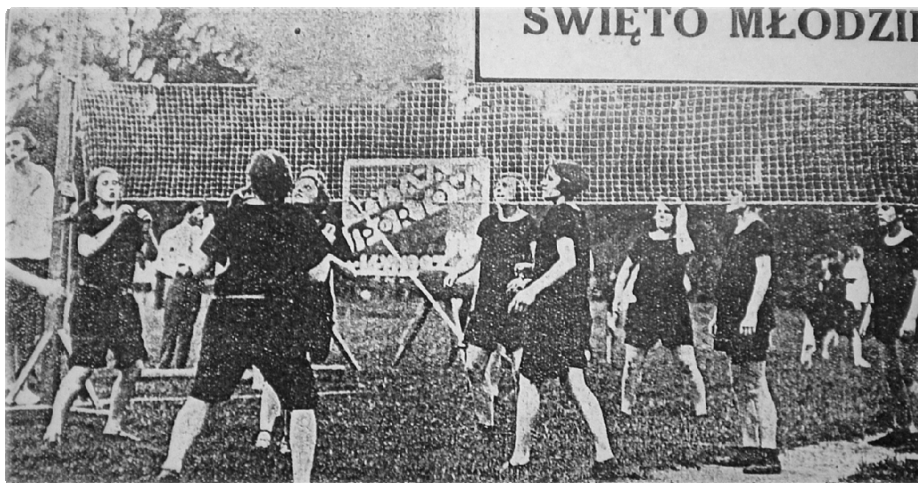
⁴³ „Start”, 1931, nr 13, s. 9.

dydaktyczne na kursie prowadziły Czerkowska i M. Uszyńska. W 1932 r. w różnych formach kursów i obozów przysposobienia wojskowego planowano uczestnictwo 1200 dziewcząt w wieku szkolnym⁴⁴. W 1932 r. przeprowadzono z inicjatywy PUWFiPW obóz wychowania fizycznego dla dzieci ze szkół powszechnych (Kamieńczyk n. Bugiem), podczas gdy w 1933 r. planowano przeprowadzenie 3 takich obozów⁴⁵.

Żeńskie hufce przysposobienia wojskowego istniały m.in. w szkolnictwie w województwie lubelskim. W Lublinie funkcjonowało 7 hufców szkolnych, liczących 298 członkiń⁴⁶. Dziewczęta brały udział w zawodach marszowych na dystansie 5 km, zorganizowanych w dniu 19 marca 1927 r. Wystartowało 5 drużyn liczących po 6 uczennic. Zwycięstwo odniósł zespół Seminarium Nauczycielskiego z Lublina.

Jedną z form aktywności fizycznej dziewcząt było uczestnictwo w „Świętach Młodzieży Szkolnej”⁴⁷. Program imprezy zorganizowanej 11 czerwca 1927 r. w Warszawie, z inicjatywy MWRiOP oraz Ministerstwa Spraw Wojskowych (MSW) obejmował pokaz ćwiczeń gimnastycznych, gry sportowe i lekkoatletykę.

Fot. 2. Święto Młodzieży Szkolnej (11 czerwca 1927 r.). Mecz piłki siatkowej reprezentacji szkół z Warszawy

Źródło: „Start” 1927, nr 6, s. 8.

Pokazową lekcję gimnastyki z udziałem młodzieży żeńskiej przeprowadziła Lucyna Kobylińska. W lekcji uczestniczyły uczennice 18 szkół żeńskich (prywatnych).

⁴⁴ „Start”, 1932, nr 13/14, s. 18.

⁴⁵ „Start”, 1933, nr 9, s. 5.

⁴⁶ „Start”, 1927, nr 9, s. 12.

⁴⁷ „Start”, 1927, nr 6, s. 8; zob. też: T. Drozdek-Małolepsza, E. Małolepszy, *Przyczynek do dziejów aktywności ruchowej dzieci i młodzieży w Polsce w okresie międzywojennym*, „Aktywność Ruchowa Ludzi w Różnym Wiekach” 2012, nr 16, s. 9–18.

„Start” na swych łamach przedstawił relację z przebiegu „Święta Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego” w Warszawie, w dniach 25 maja – 1 czerwca 1930 r.⁴⁸ W imprezie wzięło udział 2512 uczennic z 56 szkół żeńskich. Na program święta złożyły się lekcje metodyczne wychowania fizycznego, pokazy gimnastyczne i gier sportowych oraz zawody sportowe.

Fot. 3. Pokaz gimnastyczny dziewcząt podczas „Święta Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego” w Warszawie (1 czerwca 1930 r.)

Źródło: „Start” 1930, nr 12, s. 2.

W lekcjach metodycznych wychowania fizycznego „widoczny był wpływ skandynawskich reformaterek” aktywności fizycznej⁴⁹. Warto nadmienić, iż grupa polskich nauczycielek wychowania fizycznego przebywała na kursach metodycznych w Zakładzie Gimnastycznym Agnety Bertram w Kopenhadze, m.in. w lipcu 1929 r. odbył się II kurs metodyczny wychowania fizycznego⁵⁰.

Święto WFiPW odbyło się w Żeńskim Gimnazjum im. Królowej Jadwigi we Lwowie w dniu 8 czerwca 1931 r.⁵¹ Program imprezy obejmował pokazową lekcję wychowania fizycznego, gry sportowe, konkurencje lekkoatletyczne oraz pokazy tańców ludowych.

⁴⁸ „Start” 1930, nr 12, s. 10.

⁴⁹ Zob. M. Rotkiewicz, *Wpływy skandynawskie na rozwój wychowania fizycznego kobiet w Polsce (do 1939 r.)*, [w:] *Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce*, red. L. Nowak, t. 7, Gorzów Wlkp. 2006, s. 129–141.

⁵⁰ „Start” 1930, nr 15, s. 6. Na program kursu metodycznego złożyły się: gimnastyka dla dzieci od 4 do 14 roku życia (hospitowanie, prowadzenie i omawianie zajęć dydaktycznych), teoria gimnastyki, gimnastyka kobiet (teoria i praktyka). Jak czytamy na łamach „Startu”, „Praca na kursie była tak intensywna i uczestniczki wykazały dla niej tyle zainteresowania i zrozumienia, oraz tyle zdolności i umiejętności w zastosowaniu tego rodzaju ćwiczeń w czasie lekcji hospitacyjnych, że Pani Bertram uważała za zbędne urządzenie egzaminu i wydała wszystkim uczestniczkom kursu (14) zaświadczenia” o jego ukończeniu.

⁵¹ „Start” 1931, nr 13, s. 9.

Począwszy od 1926 r., na zakończenie roku szkolnego, żeńskie hufce szkolne, wchodzące w skład Organizacji Przynależności Kobiet do Obrony Kraju (OPKdOK), brały udział we współzawodnictwie sportowym⁵². Dziewczęta rywalizowały m.in. w lekkoatletyce, łucznictwie, w piłce siatkowej i w strzelectwie.

W roku szkolnym 1926/1927 przeprowadzono mistrzostwa szkół żeńskich warszawskich w piłce siatkowej. Najlepszą okazała się reprezentacja Gimnazjum im. M. Konopnickiej, która wyprzedziła zespół Gimnazjum „Współpraca”, Gimnazjum im. Kaleckiej i Gimnazjum im. Tymińskiej⁵³. Do rywalizacji przystąpiło 12 zespołów.

Zawody sportowe warszawskich szkół średnich w grach sportowych odbyły się 18 czerwca 1931 r.⁵⁴ Zawody zorganizowano staraniem Nauczycielskiego Klubu Sportowego Absolwentek Państwowego Instytutu Wychowania Fizycznego (PIWF) w Warszawie. We współzawodnictwie hazeny wzięło udział 14 drużyn, w piłce siatkowej kobiet – 36 zespołów. Pierwsze miejsce w hazenie zdobyła drużyna Gimnazjum im. Anny Wazówny w Warszawie; w piłce siatkowej zwyciężył zespół Gimnazjum im. Marii Konopnickiej.

W Rypinie w dniu 3 maja 1932 r. odbyły się zawody wojskowo-sportowe Związku Strzeleckiego⁵⁵. W trakcie imprezy uczennice Szkoły Powszechnej Żeńskiej zademonstrowały pokazową lekcję gimnastyki. Pokazy miały na celu propagowanie i popularyzowanie aktywności fizycznej w szkolnictwie. W pokazie uczestniczyły 94 uczennice.

Popularną wśród słuchaczek PIWF w Warszawie grą była hazena. Hazena była grą sportową uprawianą przez dziewczęta i kobiety. W czerwcu 1927 r. reprezentacja PIWF rozegrała trzy mecze hazeny z drużynami „Polonii” Warszawa i „Warszawianki” oraz Żydowskiego Towarzystwa Gimnastyczno-Sportowego (ŻTGS) „Makkabi”⁵⁶. Akademiczki przegrały z drużyną „Warszawianki” (7:9) i „Polonii” (2:3) oraz odniosły zwycięstwo nad zespołem „Makkabi” (10:1). W zespole hazenistek PIWF wystąpiły m.in.: Aleksandrowiczówna, Chrupczałowska, Iżyńska, Radłowska i Serwatowiczówna. Na łamach „Startu” publikowano materiały metodyczne nt. hazeny, m.in. w numerze 3 i 4 „Startu” z 1931 r. znalazł się materiał poświęcony technice i taktyce gry w hazenę⁵⁷.

Ustanowioną w 1930 r. Państwową Odznakę Sportową (POS) zdobywała młodzież szkolna żeńska, począwszy od 16 r. życia⁵⁸. Związki sportowe ustanawiały

⁵² „Start” 1928, nr 12, s. 9.

⁵³ „Start” 1927, nr 6, s. 12.

⁵⁴ „Start” 1931, nr 14, s. 14.

⁵⁵ „Start” 1932, nr 12, s. 12.

⁵⁶ „Start” 1927, nr 6, s. 12. Według informacji zawartych w czasopiśmie „Start” w numerze 16 z 1930 r., w 1928 r. Polski Związek Gier Ruchowych wydał przepisy piłki koszykowej i piłki siatkowej, natomiast w 1930 r. z inicjatywy Związku opublikowano przepisy hazeny i piłki ręcznej. Przepisy hazeny opracowała S. Szmidówna.

⁵⁷ „Start” 1931, nr 3, s. 6–7; 1931, nr 4, s. 6–7.

⁵⁸ „Start” 1932, nr 1, s. 3.

(także dla młodzieży szkolnej) odznaki w zakresie dyscyplin sportowych. Polski Związek Narciarski (PZN) ustanowił dla żeńskiej młodzieży następujące kategorie odznak sportowych – złotą, srebrną i brązową. Warunkiem otrzymania odznaki brązowej – dla dziewcząt w wieku 12–14 lat – było uzyskanie w biegu na dystansie 3000 m czasu poniżej 30 min.; na odznakę srebrną (dla dziewcząt w wieku 12–14 lat) – dwukrotne powtórzenie wyniku na odznakę brązową; na odznakę brązową – dla dziewcząt w wieku 14–17 lat – konieczne było uzyskanie w biegu na dystansie 4000 m w terenie pagórkowatym czasu poniżej 55 min⁵⁹. Odznaka mogła być zdobyta na zawodach narciarskich, przeprowadzonych zgodnie z regulaminem PZN.

Redakcja „Startu” przedstawiała problematykę wychowania fizycznego i sportu dziewcząt i młodzieży żeńskiej w szkolnictwie w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Publikowała doniesienia dotyczące realizacji aktywności fizycznej dziewcząt w szkolnictwie powszechnym, średnim i zawodowym. Część artykułów i doniesień odnosiła się do kwestii uczestnictwa dziewcząt w obozach i kursach wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego. Kadra nauczycielska pracująca w szkolnictwie żeńskim odbywała kształcenie oraz doksztalcanie w ramach kursów wychowania fizycznego i sportu oraz konferencji metodycznych. Żeńska młodzież szkolna brała czynny udział w pokazach wychowania fizycznego i zawodach sportowych. Przykładem takich imprez były m.in. Święta Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego oraz Święta Młodzieży Szkolnej. Dopełnieniem aktywności fizycznej dziewcząt było zdobywanie odznak sportowych, w tym Państwowej Odznaki Sportowej.

Summary

Challenges of Physical and Sport Education of Girls and Female Youth in Education in Saved in “Start” Magazine (1927–1936)

The aim of this paper has been to present the issues of physical education and sport of girls and female youth in education in the light of “Start” magazine in the years 1927–1936. The editors of “Start” presented issues of physical education and sport of girls and female youth in education in the interwar period. It published reports on the implementation of physical activity of girls in general, secondary and vocational education. Some articles and reports referred to the question of the participation of girls in physical education and military training camps and courses. Teaching staff working in female education completed trainings, including in-service ones, as part of physical education and sport as well as methodological conferences. Female students took an active part in physical education shows and sports competitions. Examples of such events included Physical Education and Military Training Festivals and School Youth Festivals. Gaining sports badges, including mainly the National Sports Badge, complemented girls' physical activity.

---

⁵⁹ „Start” 1930, nr 24, s. 8.